

Fabrizio Casaretto

SARAYIN GÖZLERİ

Osmanlı'nın İlk Fotoğrafçılarından
Sébah&Joallier'nin Hikâyesi



MUNDI



Sarayın Gözleri

Osmanlı'nın İlk Fotoğraflarından
Sébah&Joallier'nin Hikâyesi

Fabrizio Casaretto

Mundi Kitap

Sarayın Gözleri - Osmanlı'nın İlk Fotoğrafçılarından Sébah&Joallier'nin Hikâyesi, Fabrizio Casaretto
© 2025, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Ocak 2025, İstanbul
Bu kitabın 1. baskısı 4000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Merin Sever
Editör: Bağış Alper Kovan
Ön hazırlık: Özlem Doğan Küçük
Düzeltili: Ebru Aydın
Mizanpaj: Atahan Sıralar

Sanat yönetmeni: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)
Kapak tasarımı: Aylin Güler / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Yıldız Mücellit Matbaacılık ve Yayıncılık San. Tic. A.Ş.
Maltepe Mah., Gümüşsuyu Cad., Dalgıç Çarşısı, No:3/4
Zeytinburnu/İstanbul, Tel: (212) 613 17 33 Fax: (212) 5013117
Sertifika No: 4605

ISBN 978-625-6324-69-5

Bu kitap, Fabrizio Casaretto'nun Levanten soyundan dolayı ailesinin geçmişiyle ilgili derin araştırmalar yapmasıyla ortaya çıkmıştır. Okuyacağınız bu sayfaların temelinde gerçek olaylar vardır ancak yazarın bazı tarihî ve kurgusal eklemeleri de mevcuttur. Kitapta birçok isim kullanılmıştır, bazı isimlerin gerçek kişilerle benzerlikleriye tesadüfi olabilir.

MUNDİ KİTAP

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25 Sarıyer/İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
mundikitap.com
bilgi@mundikitap.com

Mundi Kitap, Can Sanat Yayınları Yapım ve Dağıtım Tic. ve San. A.Ş.'nin tescilli markasıdır.
Sertifika No: 43514

Sarayın Gözleri

Osmanlı'nın İlk Fotoğraflarından
Sébah&Joallier'nin Hikâyesi

Fabrizio Casaretto

ROMAN



FABRIZIO CASARETTO, 1972'de İstanbul'da, her ikisi de Levanten olan İtalyan baba ve Fransız anneden doğdu. Pierre Loti Lisesi'nden mezun olduktan sonra yüksek tahsilini Fransa'da Ekonometri ve Finans üzerine tamamladı. Okul yıllarından beri farklı alanlar üzerine yazılar yazıyor; daha önce finans üzerine yayımlanmış *Finansal Korunma: Hedging* (2017) ve aile mirası fotoğraf koleksiyonuyla ilgili *Aile Arşivinden: Sébah&Joaillier Fotoğrafhanesi* (2023) kitapları mevcut.

*Polycarpe, Agostino ve Gauthier,
siz olmasaydınız bunlar yaşanmazdı...*

*Anlık zaman yoktur, her an tarihe karışıyor.
Gelecek zaman yoktur, sadece varsayımdır, her şey yok olabilir.*

*Sadece geçmiş zaman gerçektir,
bize öğreten, bizi yönlendiren ve sevdiren...*

1

Fransa'nın güneyi, Marsilya, 1793'ün son günleri... İnsanlık adına çok önemli bir mihenk taşı olan devrim sonrasında, karmakarışık bir dönem yaşanıyordu. Ülke halen organize olmaya çalışırken meşhur "terör" dönemi başlamıştı. Giyotine giden insan sayısının haddi hesabı yoktu, kaos ortamı bitmek bilmiyordu. Cumhuriyet ilan edilmesine rağmen bazı güç odakları eski kral 16. Louis'yi tahta oturtup monarşiyi tekrar getirmeye çalışıyordu. Bu baskının içerideki destekçileri olan kralcılar ve federalistler, birçok kışkırtmayla ülkeyi daha da karıştırıyorlardı. 16. Louis'nin giyotinle idam edilmesinden sonra Britanyalılar Paris'ten pek uzaklara, Fransa'nın güneydeki Akdeniz kıyılarına saldırmışlar, haliyle bu bölgede yaşayanlar da hedef tahtasına oturmuşlardı. Huzurun kalmadığı, hayatın diken üstünde çekilmez bir hal aldığı o günlerde, bu kaosun ne zaman sonlanacağı ve huzura kavuşulacağı meçhuldü.

Aynı günlerde Marsilya sokaklarını arşınlayan genç bir adam, Antonio Joaillier... Aile mesleği kuyumculukla uğraşan, zaten soyadını da mesleğinden alan 18'indeki genç endişeliydi; yaşadıkları liman şehrindeki bu karmaşık ve huzursuz ortamdan dolayı kara kara düşünüyordu; hatta ileride kuracağı kendi ailesinin ve doğa-

çocuklarının güvenliği için ülkeyi terk etme fikri ağır basıyordu. Kulağına gelen barbarlık haberleri uykularını kaçırıyordu. *Rue de Rome*'daki bir binanın ikinci katında yaşayan muhafazakâr Katolik ailesiyle düşünüp tartışıp bir çözüm arıyorlardı. Çok tehlikeli ve vahşi geçen birkaç sene sadece bu aileyi değil, bütün ülkeyi ve nüfusu yıpratmış, insanlar yeni ufuklara yelken açmak için çözüm arayışlarına girmişlerdi. Devrim ülkenin kalkınmasında rol almıştı, yayınlanan 17 maddelik İnsan Hakları Evrensel Beyannameesi tüm dünyada yankı uyandırıyor; ama tüm bu gelişmelerin sağlanabilmesi için toplamda kaç bin insanın katledildiği, insanlık sınırlarının ne kadar aşıldığı da tam olarak bilinemiyordu.

Antonio, aileden gelen sanatsal inceliğinin yanı sıra maceraperest bir ruha da sahipti. Çekinmeden baltasını alıp ormana dalabilecek bir karakteri vardı. Uzun bir süre ülkesini terk ederse nereye gidebileceğini, mesleğini nerede sürdürebileceğini araştırdı. O dönemde Fransa'daki olaylar tüm Avrupa kıtasını karıştırdığı için, yakın yerlerde çıkabilecek muhtemel karmaşaları gözeterek belki biraz daha uzak ama huzurlu bir hedef arıyordu. Avrupa'yla teması ve ticari anlaşmaları olan, yabancıları her zaman iyi ağırlayan ve Batı tarzına ayak uydurmaya çalışan Osmanlı toprakları, Joaillier ailesinin kulağına cazip gelmeye başlamıştı. Din farklılığının önemi yoktu; oralarda başka dinlerden milyonlarca insanın yaşadığını, Osmanlı kültüründe çok dinli bir yapının olduğunu biliyorlardı.

Antonio ve babası, Osmanlı'yla ilgili gelişmeleri hep yakından takip etmişlerdi. Biraz kapalı bir toplum olsa da kuyumculuk sanatı açısından şaheserler yaratıldığını duymuşlardı. Aslında yollarının bir gün o taraflara düşebileceğini de hesaplamışlardı; ama o zamanlar akıllarından geçen orada yaşamak değil, sadece ticaret yapmaktı. Ticari imkânları araştırırken, kuyumculuk mesleğinin Doğu Akdeniz ülkelerinde çok muteber olduğunu ve bu coğrafyadaki kadınların takılara düşkünlüğünü öğrenmişlerdi. Fakat hangi şehre gideceklerdi? Konstantiniyye'nin gizemi ve cazibesi birçok insanı çekiyordu elbet; fakat Antonio bu konuda farklı düşünüyor, zanaatlarının geleceği açısından insanlığın en önemli merkezlerinden Halep'e yerleşmeleri gerektiğini söylüyordu. Mezopotamya'nın bu ünlü şehri, aynı zamanda Frenklerin de yüzyıllar boyunca uğrak yeri olmuştu. Dolayısıyla bu şehir, bir başlangıç noktası olarak uygun görünüyordu.

Bu göç konuşmaları bir süre devam etti, sonuçta anne ve babası Fransa'da kalmaya karar verdiler. Burada bir düzenleri vardı, etraftaki karışıklığın elbet bir gün sonlanacağını, politik bir yaklaşımları olmadığından kendilerine dokunulmayacağını ve zarar verilmeyeceğini düşünerek bu karara varmışlardı. Ancak Antonio çok gençti ve tez canlıydı, bu yüzden bu yaşam tarzı ona dar ve sıkıcı geliyordu. Kaybedecek hiçbir şeyi yoktu. Ülkeden ayrılrsa bile bir gün tekrar ailesinin yanına dönebilirdi. Ebeveyni de aynı kanaatteydi, hatta gidip şansını denemesi için onu motive ediyorlardı.

Soğuk bir sabah, arnavutkaldırımli Marsilya sokaklarına kendini atıp evin yakınındaki limana gitti. Halep'e uğrayan gemi seferlerini öğrenmek için sordu soruşturdu. Hayatında hiç uzun seyahat etmemiş bir genç için heyecanlı arayışlardı bunlar. Etraftaki balık kokuları ve bağrışmalar içinde derdini anlatırken, sonunda tarife detaylarını öğrenebileceği memur şapkalı bir adama rast geldi.

"Merhaba, ben Halep'e gitmek istiyorum, hangi limandan, nasıl gidebilirim?"

Adam, "Nereden çıktı bu karşıma sabah sabah?" dercesine Antonio'ya baktı. Soğuktan ağzından buharlar çıkarak, "Günaydın delikanlı," dedi, "böyle sorular beni uyandırıyor, sağ olsun."

Küçük kabininde her coğrafi bölgenin haritası vardı; Doğu Akdeniz için olanını inceleyip döndü:

"Sana en uygun varış noktası Lazkiye olacaktır."

"Peki ne zaman binebilirim oraya giden bir gemiye?"

"Haftada iki sefer oluyor o tarafa doğru ama yolda gemi değiştirmen gerekebilir, onu sonraki limanlarda sorman lazım. Dilersen yarın bir gemi kalkıyor."

Bir anda heyecanlanan Antonio'nun gözleri açıldı:

"Yarın mı? Saat kaçta ve ücreti ne kadar?"

Tahmininden çok daha çabuk hareket etmesi gerekiyordu. İkinci mevki bir bilet için 500 frank ödedi. Günün geri kalan kısmında seyahatini planlamak ve eksiklerini tamamlamak için uğraştı. Yanına fazla eşya alamazdı elbet ama kolundaki altın bileziği; çalışkanlığı ve başarıma arzusuyla birleşince, yeni bir hayata başlamak için temel ihtiyaçları zaten hazır demektir.

1794 yılının Ocak ayında birkaç gün sürecek bu yolculuk için her türlü alet edevat, eşya ve hayvanla yüklü büyük bir yelkenliye

bindi. O dönemde bu tip karma gemiler yaygındı, limandan limana dolaşp hem ticari yük hem yolcu taşırlardı. Antonio yolculuğun kolay olmayacağını bilincindeydi, özellikle soğuk kış günleri seyahati daha da zorlu yapacaktı. Ama yeni ufuklarda yeni bir hayata merhaba demek için bunu yaşaması gerekiyordu, nihayetinde gülü seven dikenine katlanırdı.

Gemi öğleden sonra limandan demir alıp uzaklaştıkça, o kalabalığın toz, ter ve farklı kokuları açık denizin tazeliğiyle yer değiştirmişti. Antonio, tepeden bütün şehri gören *Notre Dame de la Garde* şapeline belki de son kez baktığını düşündü. *Frioul* ve *Îf* adalarının arasından sıyrılıp Akdeniz'e açıldığında ise artık geri dönüşü olmadığını kavramıştı. Hüzünle sevinç bir arada, karışık duygular kapladı bünyesini.

Geminin güvertesindeki ağır koku, aslında yıllardan beri derinlemesine bir temizlik yapılmadığını gösteriyordu. Her türlü sıvı ve yiyecek kalıntısı ahşabın içine öyle işlemişti ki bazı noktalarda değil temizlik yapmak, döşeme değiştirilse bile nafileydi. Yatacağı yeri görmek için geminin içine girince, dar merdivenlerle neredeyse deniz seviyesine kadar indi. Kamarada ikişer yataklı dört ranza vardı, kamaranın geneli ise epey dardı, ancak iki adım atlabiliyordu boydan boya yürüyebilmek için. Üst yataklardan biri Antonio'ya tahsis edilmişti. İlk kez uzun yol gemisine binen Antonio, hayretle çevresine baktı. Gemide yer kazanmak için her şey pek küçük, dar ve sığdı. Tek bir küçük lombozdan içeriye az bir ışık giriyordu. Doğal ihtiyaçlar koridorun ortasındaki tuvalette gideriliyordu, tabii her yolcunun kişisel temizlik anlayışı aynı değildi ve bu da tuvaletlerin niçin pek hoş durumda olmadığını açıklıyordu. Birkaç gün sürecek olan yolculuğun koşulları hiç de iç açıcı değildi ama bir çözüm olmadığından bunlara katlanması gerekiyordu.

Hava şartları elverişli olduğundan rotada sapma olmamıştı. Sırasıyla Cenova, Fiumicino, Napoli ve Messina'da kısa duraklamalarla, yaklaşık 330 deniz milini üç günde tamamladı gemi. İtalya sahillerindeki sefer tamamlanınca Yunanistan'ın güneyine doğru süzölmeye başladı. Rota nispeten sakindi, sırada Navarin şehri vardı. Yaklaşırken karşıdan, Doğu yönünden gelen rüzgâr sebebiyle burası biraz sallantılı geçildi ancak hafif dalgalı denizdeki seyri-

fer sorunsuz atlatıldı. Bir günlük dinlenme sonrası gemi Atina'ya doğru yola çıktı, artık Ege'nin sert kuzey rüzgârları da daha fazla hissediliyordu.

Gemi Atina'da bütün bir gün bekleyeceğinden yolcuların çoğu tarihî şehri gezmek için dağıldılar. Serinlikte antik kalıntıları gezmek kolaydı, ama yazın sıcağında özellikle tepedeki akropolise çıkmak çok ıstıraplıydı. Akşam olduğunda limana yakın meyhanelerden birinde kadeh tokuşturup yemeklerini yemişler, adlarını bilmedikleri balıkların beyaz löp etlerini keyifle mideye indirmişlerdi. Keyifli geçen akşamdan sonra bütün yolcular sabah olmadan gemideki kamaralarına dönüp uyudular.

Ertesi sabah erkenden demir alıp *Smyrna*'ya doğru dümen kırdılar. Bu enlemesine doğruya doğru ilerleme işi seyahatin en yıpratıcı kısmı olmuştu çünkü gemi iskele tarafından sürekli dalga yiyordu. Deniz, ancak körfez içine girilince sakinleşti. Yolcular bu Osmanlı şehrinde sadece birkaç saat geçirebildiler, dağılıp uzaklara gitme şansları yoktu fakat limanın çevresini gezebilmişlerdi. Antonio da böylece hayatını geçireceği imparatorluğa ilk defa *Smyrna*'ya ayak bastı.

Gemi buradan Konstantiniyye'ye hareket edeceği için Antonio eşyalarını topladı, birkaç yolcuyla birlikte Kahire'ye kadar gidecek daha küçük başka bir yelkenliye geçti. Dört kişilik ufak bir kamara ve yine üstte bir ranza yatak düşmüştü ona. Ortam bir önceki gemiden pek de farklı değildi, sadece her şey biraz daha küçüktü. *Smyrna*'dan ayrılınca önce Rodos'a uğranmış, sonra Akdeniz'e çıkmıştı. Ardındansa yine epey dalgasız geçen bir yolculukla Antalya ve Mersin limanlarına varılmıştı. Buralarda birkaç saat duruldu ve genelinde yolcular gemide beklediler. İskenderun körfezine girmeden doğrudan Lazkiye'ye gideceklerini öğrenmek de zaman kazanmak bakımından sevindirici olmuştu.

Antonio artık varış noktasına yaklaşıyordu.



Marsilya, Cenova, Halep, İstanbul... İtalyan, Fransız, Ermeni, Yahudi, Rum, Türk... Gemiler, yolculuklar, karşılaşmalar... Tarihi bir roman tadında, geniş Osmanlı coğrafyasının özeti gibi bir aile: *Sarayın Gözleri*, Osmanlı'nın ilk fotoğrafhanelerinden biri olan Sébah&Joaillier'nin kurucularından Sébah ve Joaillier aileleriyle, 1800'lerde İstanbul'da makarna üretilip satmaya başlayan Casaretto ailesinin hikâyesine konuk ediyor bizi. Açıcılık ve kuyumculukla başlayan, sonrasında fotoğrafçılığa da uzanan aile öyküsünün yazarı ise, bu Levanten ailenin halen İstanbul'da yaşayan son temsilcilerinden Fabrizio Casaretto. Büyükannesinin konuştuğu bir video kaydından yola çıkarak aile tarihçesini merakla araştıran, araştırmakla kalmayıp onları birer roman karakterine dönüştüren Casaretto, okuru 19. yüzyıldan 21. yüzyıla uzanan renkli bir dünyaya davet ediyor.

Sarayın Gözleri, sarayın resmi fotoğrafçısı olan, sadece İstanbul değil, Bursa ve İzmir gibi birçok şehrimizin ilk panoramik fotoğraflarını çeken, ünlü ressam Osman Hamdi Bey'le birlikte geleneksel kıyafetlerimizi fotoğraflayan, kısaca bize paha biçilemez bir kültür hazinesi miras bırakan Sébah&Joaillier Fotoğrafhanesi ile iki yüz yıldır varlığını bu şehirde sürdüren Casaretto ailesinin yer yer duygusal, yer yer şaşırtıcı anlarıyla bezeli, başka bir "bu topraklar" hikâyesi...



mundikita.com

mundikita

mundikita

mundikita

roman

ISBN 978-625-6324-69-5



9 786256 324695